

”425 Burpees” eller ”psykisk ohälsa” Idrott och hälsas antagonister

Gymnasielärares upplevelser av elevers
frånvaro, närvaro och aktivt deltagande i
Idrott & hälsa

Carina Blombäck och Arman Popal

GYMNASTIK – OCH IDROTTSHÖGSHÖGSKOLAN

Självständigt arbete på grundnivå 62:2022

Utbildningsprogram: 2021–2022

Handledare: Jesper Karlsson

Examinator: Bengt Larsson

Sammanfattning

Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka ur ett lärarperspektiv, på vilka sätt gymnasielärare uppfattar att elever är frånvarande, närvarande respektive deltar i ämnet Idrott och hälsa. De frågeställningar som undersöktes i studien är: I vilken mån uppfattar lärare att elevernas bakgrund påverkar elevers frånvaro, närvaro och deltagande i Idrott och hälsa? Hur uppfattar lärarna elevernas motivation spelar roll för frånvaro, närvaro och aktivt deltagande i ämnet? Samt, hur uppfattar lärarna att yttre omständigheter påverkar frånvaro, närvaro och aktivt deltagande?

Metod

Studien har genomförts med en kvalitativ ansats. Semistrukturerade intervjuer genomfördes med ett urval som bestod av fem gymnasielärare varav fyra med yrkeslivsfarenhet från grundskolan. Resultat analyserades genom två teorier, motivationsteori och ramfaktorteori. De intervjuade lärarna arbetade både på både på fri- och kommunala skolor.

Resultat

Lärarna upplevde att betygsmotiverade elever på teoretiska gymnasieprogram med stark socioekonomisk bakgrund och erfarenhet av föreningsidrott deltog både i högre grad och var mer aktiva på lektionerna. Mindre betygsmotiverade elever på praktiska program hade större frånvarobenägenhet och var mindre delaktiga i alla gymnasieämnen. Enskilda- eller paraktiviteter och mindre elevgrupper upplevde lärarna gynnade flest elevers aktiva deltagande på lektionerna enligt lärarna. Resultatet visade också på att lärarna talade mest om ytterligheter, höga respektive låga betyg, mycket motiverade elever eller elever med hög frånvaro oberoende om undervisningsverksamheten bedrevs i kommunal- eller friskola. Yttre påverkansfaktorer som exempelvis elevhälsan var viktiga för att nå ut till elever med hög frånvaro. Lärarna upplevde att största skillnaderna mellan gymnasieelever och grundskolelever var motivationen och det aktiva deltagandet på lektionerna. Friskolorna hade oftast mindre fysiska och materiella resurser och var mer resultatorienterade.

Slutsats

Enligt gymnasielärarnas uppfattning hade teoretiska högskoleförberedande program flest aktivt och betygsmotiverade elever i Idrott och hälsa. Praktiska arbetsinriktade program hade fler elever med frånvaro eller som inte deltog i lika höga grad i ämnet. Lärarna kopplade hög frånvaro till psykisk ohälsa och frånvaro även i övriga ämnen utöver Idrott och hälsa.

Innehåll

1. Inledning.....	3
2. Bakgrund.....	4
2.1 Internationella riktlinjer och svenska förhållanden	4
2.2 Skolplikt och frånvarohantering	5
2.3 Ämnet Idrott och hälsas status i styrdokumenterna	6
2.4 Teoretiska utgångspunkter.....	7
2.4.1 Motivationsteori.....	7
2.4.2 Ramfaktorteori	8
2.4.3 Sammanfattning av teorierna	9
3. Syfte.....	10
4. Metod	11
4.1 Urval	11
4.2 Studiens genomförande	12
4.3 Dataanalys	12
4.4 Validitet och Reliabilitet	14
4.5 Etiska Aspekter	14
5. Resultat.....	15
5.1 Social bakgrund och betygsmotivation	15
5.1.1 Jämförelser friskola och kommunal skola samt grundskola och gymnasium	18
5.2 Yttre omständigheter	19
5.2.1 De konstitutionella ramfaktorerna.....	19
5.2.2 Skolans materiella och ekonomiska resurser	21
5.2.3 Skolans administrativa resurser	22
5.2.4 Skolans personalresurser	23
5.2.5 Elevantal, gruppdynamiker, lärarens personlighet och begränsningar	24
6. Diskussion.....	25
6.1 Metoddiskussion	29
6.2 Framtida studier	30
6.3 Slutsats	30
Käll- och litteraturförteckning	31
Bilaga 1 Missivbrev	34
Bilaga 2 Intervjuguide.....	35
Bilaga 3 Litteratursökning.....	36

1. Inledning

”Idrott, friluftsliv och olika former av motion och rekreation har stor betydelse såväl för enskilda människors som för folkhälsan” (Skolverket, 2010:261). Så inleds läroplanen för Idrott och hälsa för gymnasiet. Vidare är syftet med undervisningen att ge eleverna möjligheter att kunna koppla rörelseaktiviteter med välbefinnande både teoretiskt och praktiskt och själva ansvara för sin hälsa. Eleverna ska också ges möjlighet att skapa förståelse för hur miljömedvetenhet kan påverka samhället i stort och i det framtida arbetslivet.

De elever som inte är närvarande gör sig ofta själv en björntjänst då det är vetenskapligt bevisat att fysisk aktivitet också hjälper den mentala hälsan (Bråkenheim, 2008; Folkhälsomyndigheten, 2019). Men om eleverna inte dyker upp på lektionerna, hur ska man då kunna förmedla en långsiktig och hälsosam livsstil både på personligt plan och på samhällsnivå? Det var frågan vi ställde oss när vi började den här studien. Vi ville därför undersöka vad det är som gör att elever är frånvarande respektive närvarande. Det ledde till att också undersöka vad som gör att de inte bara deltar men också deltar aktivt.

Forskning visar på att motivationsfaktorer till ett aktivt deltagande inom idrott generellt är att man får göra någorlunda självständiga val, känna sig duktig samt känna gemenskap (Carlsson, 2019). Är man inte motiverad finns det större benägenhet för lägre ansträngning engagemang och kreativitet som leder till minsta möjliga prestation och även fusk.

Närvarande elever och aktiv deltagande på lektionerna är ett drömscenario för många lärare inte bara för lärare i teoretiska ämnen men även för lärare i Idrott och hälsa. Frånvaron är dessutom ett återkommande problem både inom grundskolan och gymnasium vilket alla lärare i olika ämnen ser dagligen, när de tar närvaron i klassrummet. Enligt Skolverket betraktas dessutom frånvaron i ämnet Idrott och hälsa vara ett större problem på gymnasiet än på grundskolan, med 63 procent mot 15 procent (Skolverket, 2005). Det påvisar en stor skillnad mellan de olika skolformerna och anledning till att undersöka dessa fenomen närmare ur ett lärarperspektiv.

Vi har därför intresserat oss för att studera fenomenet ur ett lärarperspektiv. Vårt övergripande syfte är att undersöka hur lärare upplever elevers skäl till frånvaro på gymnasiet. Därefter vad lärare upplever vara engagerande aktiviteter som gör att eleverna både är närvarande och deltar aktivt på lektionerna. Sist men inte minst vill vi ta reda på hur lärare arbetar med att främja närvaron och vilka resurser de har tillgång till för att få eleverna att delta och engagera sig i undervisningen.

2. Bakgrund

I det här avsnittet kommer vi först att redogöra för internationella riktlinjer och studier om frånvaro i skolan och jämför med svenska förhållanden. Därefter redogör vi för skolplikt och frånvarohanteringen enligt olika förordningar och statliga organ. Sedan försöker vi, ur ett samhällsperspektiv, att bringa klarhet i hur Idrott och hälsa värderas och behandlas på gymnasieskolan. Slutligen presenterar vi olika teorier som berör studien.

2.1 Internationella riktlinjer och svenska förhållanden

World Health Organisation ger alla världens länder riktlinjer för ett hälsosamt livsförande och uppdaterar regelbundet sina rekommendationer för fysisk aktivitet (Bull et al., 2020). Det påverkar hur vi i Sverige framskriver och prognostiserar hälsoaspekter att ta hänsyn till genom bland annat Folkhälsomyndigheten (2019) och svenska läroplaner i Idrott och hälsa (Skolverket, 2010, 2021). Närvaro eller deltagandet i Idrott och hälsa på lektionerna och en hälsosam livsföring är således inte bara en nationell angelägenhet utan undersöks även internationellt.

I en nyligen utförd studie kunde man påvisa att frånvaro från Idrott och hälsa lektionerna, låg på 18 procent hos ungdomar mellan 13–17 år (Martins et al., 2022). Studien utfördes i 67 länder under åren 2010–2017. I samma studie, kopplades en högre närvaro med 27 procent på Idrott och hälsa lektionerna om ungdomarna för övrigt hade ett aktivt fysiskt liv utanför skolmiljö och hälsosamma kostvanor. Forskarna i studien föreslog att lektionstiden i Idrott och hälsa skulle utökas från två tillfällen i veckan till tre eller om möjligt fem dagar i veckan. Det kan kopplas till WHO:s allmängiltiga rekommendationer för daglig fysisk aktivitet (Martins et al., 2022; Bull et al., 2020).

I svensk kontext, i studier på elever från grundskolan och gymnasiet, lyfter man snarare fram och problematiserar runt de olika anledningar som oftast leder till frånvaro respektive närvaro på Idrott och hälsa lektionerna. Frånvaron i skolan betraktas som ett större problem på gymnasiet av både skolledare och av lärare än på grundskolan i ämnet enligt Skolverkets ämnesrapport (2005). Resurser man tittar på är hur inställningen är till skolämnet, som att ha roligt och förbättra sin fysik, få en positivare bild av sin kropp, lära sig att samarbeta, få bättre självförtroende, lära sig om hälsa, prova på många idrottsaktiviteter, utveckla sin kreativitet samt lära sig använda ämnesövergripande kunskaper och springa av sig.

Pihlblad (2017) visar i sin studie att ungas fysisk aktiviteten avtar med stigande ålder. Mest aktiva är de yngsta pojkarna i grundskolan och minst aktiva är de äldsta flickorna på gymnasiet. Oavsett kön tillbringar exempelvis gymnasieeleverna 80 procent av sin tid

stillasittandes. Aktivitetsnivån sjunker dessutom i alla åldrar under helgerna och mer tid ägnas framför skärmar. Trots detta är det många elever som enbart får sin motion i skolan och där själva hälsofrämjandet äger rum (Pihlblad, 2017).

Trots att frånvaron inte verkar vara ett större problem i grundskolan så uppger var tionde elev att de sällan eller aldrig är med på lektionerna i årskurs nio. Både skolledare, lärare och elever anser att frånvaron är problematisk i årskurs 2 på gymnasiet (Skolverket, 2005). Samtidigt rapporterar Folkhälsomyndigheten (2019) att bara 4 pojkar och 3 flickor av totalt tio tränar utanför skoltid minst fyra gånger i veckan.

2.2 Skolplikt och frånvarohantering

Det är viktigt för att sätta in frånvaroproblematiken i Idrott och hälsa i sin rätta bakgrundskontext med tanke på att skolgången i Sverige är kostnadsfri och obligatorisk upp till grundskolan. Idrott och hälsa är således ett obligatoriskt ämne från sex år och upphör senast att gälla när eleven fyller 18 år. Det är inte obligatoriskt att gå på gymnasiet. Har man däremot valt att studera vidare och accepterat en plats på gymnasieskolan blir gymnasieskolgången både obligatorisk och inkluderar likaledes närvarohanteringen.

Närvarohanteringen i båda skolformerna är nära förknippade med varandra men på gymnasiet spelar andra ekonomiska incitament in för elevernas närvaro som Centrala Studiestödsnämnden, CSN (2022). Å ena sidan övergår barnbidraget till studiebidrag när eleven fyller 16 år och tillfaller eleven direkt i stället för föräldrarna eller målsmännen och å andra sidan blir eleverna också myndiga under sin gymnasieskolgång (Försäkringskassan, 2022; CSN, 2022).

Likväl som en lärares arbetsuppgift är att föra närvaro är det också obligatoriskt för föräldrar att frånvaroanmäla sina minderåriga barn (Skolverket, 2022, 1b). Det ligger på rektorns ansvar att utreda en elevs återkommande frånvaro vilket ska ske i samråd med både eleven och elevens vårdnadshavare och elevhälsan (Skolverket, 2022, 1c). Vid en påbörjad utredning skall också huvudmannen och kommunen informeras. Frånvaron måste således rapporteras till olika interna och externa instanser i och utanför skolan. Stödåtgärder måste sättas in på olika sätt för att öka elevens närvaro genom kontakt med elevernas vårdnadshavare, mentorer, andra lärarkollegor, föräldrar, elevhälsan och annan administrativ personal på skolan (Skolverket, 1b). En elev som har fler än fyra undervisningstimmars ogiltig registrerad frånvaro under en kalendermånad riskerar att förlora CSN (CSN, 2022). Det påverkar indirekt elevens familjs övriga bostadsbidrag och underhållsstöd som också kan minska eller bli indragna (Försäkringskassan, 2022).

2.3 Ämnet Idrott och hälsa status i styrdokumentet

Idrott och hälsa är ett av de kärnämnen som följer med eleverna från grundskolan upp till gymnasiet. Trots det viks det inte mycket utrymme åt ämnet i jämförelse med andra gymnasiegemensamma kärnämnen (Skolverket, 2011). På gymnasiet är förvisso bara en 100 poängs kurs obligatorisk. I jämförelse med de tyngre kärnämnen svenska, matte och engelska som kräver fler obligatoriska 100 poängs kurser. Det enda kärnämnet som värderas mindre på gymnasiet är religion med en obligatorisk kurs på 50 poäng. Ämnet ger inga meritpoäng som de tyngre kärnämnen eller moderna språk. På samhällsnivå bestäms således ämnets värde på gymnasieskolan efter arbetsmarknadens förväntningar och anpassas därefter (Berggren, 2012).

I gymnasieskolan hör ämnet Idrott och hälsa förvisso till de obligatoriska kärnämnen men bara i Idrott och hälsa 1. Det motsvarar en kurs om 100 p som förläggs på det administrativa sätt som varje enskild skola själv väljer (Berggren, 2012). Eleverna kan som individuellt val välja till Idrott och hälsa 2 och även den kursen fördelas administrativt på ett passande sätt vilket gör att den kan ligga parallellt med Idrott och hälsa 1.

Således täcker den obligatoriska kursen Idrott och hälsa 1, inte alla år som eleverna går sin gymnasieutbildning (Berggren, 2012). Därför kan frånvaroproblematiken bli extra påtagligt i ämnet med tanke på ämnets direkta anknytning till hälsa och psykiskt välmående (Folkhälsomyndigheten, 2016). Psykiskt välmående i sin tur hänger ofta ihop med hur mycket eller lite man rör på sig i vårt alltmer digitaliserade och högpresterande samhälle (Folkhälsomyndigheten, 2019).

Ämnet Idrott & hälsa har redan reducerats tidsmässigt från tidigare läroplaner, både på grund- och på gymnasieskolan och innefattar numera mer teori och reflektioner kring hälsa (Patriksson, 2002; Åström, 2017). Det innebär att den fysiska aktiviteten under skoltid reduceras drastiskt om eleverna inte själva utövar idrottsaktivitet utanför skolan (Patriksson, 2002; Berggren, 2012).

Gymnasieskolans betyg är inkörsporten till universitetet och högre studier. För att få en gymnasieexamen krävs godkända betyg eller högst tre F på 250 poäng av de kurser som ingår i den individuella studieplanen (Bråkenhielm, 2008; Gymnasieguiden, 2019; Gymnasium.se, 2017). I dagens samhälle är det svårt att få några kvalificerade arbeten utan att ha gått en universitetsutbildning (Dahlgren, 2018).

En välkänd orsak är att skolprestationer och skolstressen skapar psykisk ohälsa hos ungdomar (Folkhälsomyndigheten, 2016). Med införandet av de nya läro- och kursplanerna Lgy22, är Skolverkets (2021, 2022, 1a) förhoppningar att de nya skrivelserna ska ge en mer holistisk och sammantagande bedömning av elevens kunskaper. På det viset vill de minska betygspressen på elever och lärare. Visserligen finns det möjligheter att läsa in betyg senare genom vuxenstudier, även om Idrott och hälsa 1, kan erbjudas inkluderas ämnet inte i en vuxengymnasieexamen. Det visar på hur lite vikt det viks åt ämnet och hur det värderas även på eftergymnasial vuxenutbildning (Skolverket, 2019, 2022, 1d).

2.4 Teoretiska utgångspunkter

I enlighet med tidigare studier på området så har vi använt oss av motivationsteori och ramfaktorteori. Här nedan beskriver vi teorierna först separat, därefter presenterar vi en sammanfattning om hur vi tillämpar dem i vår studie.

2.4.1 Motivationsteori

Self-Determination Theory, SDT, är en av de mest använda teorier som används i studier om mänsklig motivation och fokuserar på olika sorters motivation (Åström, 2013). Ryan och Deci (2000) beskriver i sin artikel att människans inre motivation och sociala utveckling är grundpelarna för individens välmående. Den inbegriper bland annat individens upplevelse av kompetens och känsla av självbestämmanderätt samt välmående.

Ryan och Deci (2000) delar in SDT i tre delar. Inre och yttre motivation och amotivation. Den inre motivationen är den drivkraft där själva aktiviteten är belöningen (Ryan & Deci, 2000). Det vill säga det som man själv upplever som roligt, spännande, kul och givande och som man mår bra av. Vilket resulterar i att man både vill fortsätta och upprepa handlingen över tid. Den yttre motivationen är de yttre påverkansorsaker som personen inte kan styra över men som är motiverande faktorer. Till exempel att individen kan få belöningar, bestraffningar, status, beröm, priser eller olika förmåner för sitt handlande. Amotivation kan beskrivas som avsaknad av både inre och yttre motivation, vilket leder till att individen bär på en olustkänsla av att delta i aktiviteter och samtidigt känner att den inte kan bidra med något.

En annan kognitiv och humanistiskt studie av Lindwall et al. (2019), belyser personlighet, känslor och motivation. I studien utgår forskarna från att människors motivation beror på hur de upplever att de kan uppfylla sitt behov av autonomi, kompetens och känsla av tillhörighet. Automin står för människans egna fria val och beslut över de egna handlingarna. Att vara eller känna sig kompetent innebär att kunna hantera utmanande uppgifter eller aktiviteter på

ett tillfredställande sätt för den egna individen. För att känna tillhörighet krävs meningsfullt skapande av relationer till andra människor.

Åström (2017) menar att självkänslan också har betydelse för motivationen och är särskilt viktigt för ämnet Idrott och hälsa framför allt om undervisningen är prestationsinriktad. Han påpekar att lärare bäst kan motivera elever genom emotionell och instrumentellt stöd. Emotionellt stöd är att visa empati, förståelse och respekt för eleven. Instrumentellt stöd är arrangerad undervisning för eleverna med både konstruktiv och individuell feedback.

2.4.2 Ramfaktorteori

För att förstå hur växelverkan fungerar mellan lärare och elevers motivation till deltagande respektive närvaro och frånvaro på Idrott och hälsa lektionerna kommer vi också att använda oss av ramfaktorteorin. De är de yttre faktorer eller omständigheter som lärare måste förhålla sig till i sitt arbete med elever. De påverkar både dem samt deras elever direkt och indirekt. Först förklarar vi under vilka förhållanden teorin uppstod och sedan vilka skolpolitiska förändringar som har tillkommit och vilka faktorer det finns att ta hänsyn till idag. Därefter presenterar vi vår tolkning av ramfaktorteorin som berör vår studie.

Ramfaktorteorin utformades under 1960-talet under den svenska välfärdsmodellens framväxt (Broady & Lindblad, 1999). Den beaktade de standardiserade lösningar som den dåvarande statliga skolan förhöll sig till. Broady och Lindblad (1999) beskriver att den nuvarande ramfaktorteorin tar hänsyn till flera aspekter efter kommunaliseringen av skolan och friskolereformen samt det fria skolvalet. De nya aspekterna tillkom när New Public Management introducerades på 1990-talet och omformade den offentliga sektorn till att följa marknadsprinciper i stället för att styras och organiseras av den svenska staten. De aspekterna är balansen mellan resurser i de olika verksamheterna och skolverksamheternas enskilda resultat. Enligt Broady och Lindblad (1999) har resultatet av de nya skolformerna och de olika undervisningsformerna skapat en större heterogen förskjutning av de socioekonomiska förutsättningarna.

De alternativa utbildningsformerna påverkar anspråken på tid, det vill säga när lektionerna förläggs, hur de utformas, hur ofta och hur länge de ges i de olika skolformerna (Broady & Lindblad, 1999). Det påverkar också vilken typ av verksamhet som bedrivs och vilka resultat verksamheten lägger fokus på. Andra faktorer är vilka resurser som finns tillgängliga för lärarna i form av tillgänglig plats, redskap och inte allra minst tillgång till elevhälsa samt annan stödpersonal på skolan.

Lärare och elever berörs också av de yttre konstitutionella ramfaktorerna (Broady, 1999). De organisatoriska ramfaktorerna är läro-, och kursplaner i ämnet samt betygsättning. De är de styrdokument som lärare förhåller sig till för att kunna både bedriva och anpassa sin verksamhet. Andra sådana viktiga faktorer är vilka program, elevantal och gruppdynamiker som berör respektive lärare och som de också måste ta hänsyn till när de utformar sin undervisning. Det inbegriper också lärarens personliga arbetssätt, personliga begränsningar och möjligheter för att uppnå ett önskat resultat under den skolverksamhet som läraren arbetar med. Det utmynnar i de enskilda skolverksamheternas resultat i form av genomflöde och betygsättning av elever. Dagens ramfaktorer påverkar således hur lärare i Idrott och hälsa kan ge både input och output till eleverna i ämnet i de olika skolformerna.

I vår tolkning av ramfaktorteori för den här studien och för att få en bättre överblick har vi delat upp de yttre omständigheterna så som vi beskriver dem här. De konstitutionella ramfaktorerna är de statliga organ och styrdokument och påverkansfaktorer som lärarna måste förhålla sig till i sitt kontinuerliga arbete och betygsättning. Det påverkar elevernas genomflöde i form av godkända betyg och skolans resultat. Skolans materiella och ekonomiska resurser är platsen det vill säga tillgängliga idrottshallar, simhallar, omklädningsrum och redskap men även de digitala läroplattformerna.

Skolans administrativa resurser är utbud av program, schematider, antal tillfällen i veckan och om kursens förläggs över ett eller två år. Skolans personalresurser är elevhälsan exempelvis kuratorer, skolpsykologer, socionom och skolsköterskor, specialpedagoger och speciallärare. Hit hör också andra lärare och mentorer samt elevassistenter och flerspråkiga fritidsassistenter eller elevstödjare. Sist men inte minst, antal elever per klass och olika gruppdynamiker samt lärarens personlighet och begränsningar.

2.4.3 Sammanfattning av teorierna

Här nedan exemplifierar vi vår tolkning av motivation och ramfaktorteori

Elevernas frånvarande, närvarande och aktivt deltagande på lektionerna i Idrott och hälsa beror på både deras inre och yttre motivation av att uppnå inga, låga eller höga betyg och de yttre organisatoriska faktorerna som påverkar undervisningens utformande (Ryan & Deci, 2000; Broady & Lindblad, 1999).

De yttre organisatoriska faktorerna de så kallade ramfaktorerna är de som ytterst påverkar undervisningen. Först och främst är det Skolverkets (2021, 2022, 1a) läro-, och kursplaner samt betygsriterier som ska uppfyllas och styr all skolverksamhet (Broady, 1999). Andra

faktorer är de tillgängliga resurser som finns att förfoga över exempelvis skolans tillgång till olika miljöer beroende på om den ligger i en tätort eller på landsbygden. Vilken typ av tillgångar som finns direkt anslutna till skolans verksamhet i form av gymnastik-, idrotts-, och simhall, fotbollsplaner, ishallar och separata omklädningsrum samt idrottsmaterial. Här vägs också tiden in som avsätts till ämnet, placering på schemat, tid för att ta sig till platsen för idrottsverksamheten samt tid för ombyte till idrottskläder och dusch. Andra resurser är också elevhälsan, kuratorer, elevassistenter eller annan stödpersonal. Ytterliga faktorer att ta hänsyn till är gruppstorlek och dynamik, lärares personlighet och begränsningar att uppnå skolans resultat och mål.

Läraren upplyser eleverna, om vilka betygskriterier som enligt Skolverket (2021, 2022,1a) gäller för de olika betygen, det institutionella ramverk som bägge parter måste förhålla sig till (Broady & Lindblad, 1999). Läraren i sin tur förväntar sig att eleverna ska klara av att ta in instruktioner och kunna utföra både enkla och mer komplexa rörelsemönster för att kunna betygsätta dem. Elevens grundmotorik kan delvis bero på den förförståelse som den redan har tillägnat sig genom exempelvis att ha utövat idrott eller träningsaktiviteter på sin fritid och känner sig kompetent i, den så kallade inre motivation av eget intresse (Lindwall et al. 2019). Avsaknad av fritidsidrottande eller träning kan leda till okunskap och svårighet med att praktiskt utföra olika rörelsemönster i ämnet Idrott och hälsa och kan skapa en typ av amotivation (Ryan & Deci, 2000). Elevens rörelseaktiviteter utanför ämnet Idrott och hälsa kan i sin tur ha stor betydelse för i vilken grad elever orkar att delta och engagera sig på Idrott och hälsa lektionerna.

3. Syfte

Syftet med studien är att undersöka, ur ett lärarperspektiv, på vilka sätt gymnasielärare uppfattar att elever är frånvarande, närvarande och deltar i Idrott och hälsa. Vi har formulerat följande tre forskningsfrågor:

- 1) Hur uppfattar lärare att elevers bakgrund påverkar elevers frånvaro, närvaro och deltagande i Idrott och hälsa?
- 2) Hur uppfattar lärare att elevers motivation spelar roll för frånvaro, närvaro och aktivt deltagande i ämnet?
- 3) Hur uppfattar lärare att yttre omständigheter påverkar elevers frånvaro, närvaro och aktivt deltagande?

4. Metod

Här nedan redogör vi för vårt urval och studiens genomförande och sammanställning. Vi redovisar också de etiska aspekterna vi har tagit hänsyn till samt studiens reliabilitet och validitet.

4.1 Urval

För den här småskaliga studien valde vi att göra en kvalitativ intervjuundersökning med gymnasielärare i Idrott och hälsa. För att få ett bredare perspektiv, valde vi att göra våra intervjuer i två olika större städer samt utföra dem både på kommunala gymnasieskolor och friskolor.

Vi samlade in data med hjälp av semistrukturerade intervjuer för att undersöka hur fem gymnasielärare på fem olika skolor uppfattade elevers frånvaro, närvaro respektive aktivt deltagande på lektionerna. I vårt urval av deltagare använde vi oss delvis av vårt eget kontaktnät, som redan yrkesverksamma lärare, och delvis av de förhandsutvalda idrottslärares kontaktnät som de hänvisade oss vidare till. Det påminner om ett icke slumpmässigt snöbollsurval såsom Denscombe (2016) förklarar växer fram successivt. Under studiens gång kom vi således i kontakt med lärare som arbetar på andra skolor. Det innebar att vi har kunnat närma oss de utvalda respondenterna på ett mer personligt sätt.

I tabellen nedan åskådliggörs de fem olika respondenterna med anonyma pseudonymnamn. Sammanfattningen i tabellen nedan visar på antal yrkesverksamma år som lärare i Idrott och hälsa, under vilken skolform lärarna arbetar i och vilka gymnasieprogram de undervisade i innevarande skolår 2022/2023.

Tabell 1 Deltagare i studien. Yrkesår, verksamhet och program.

Lärare	Antal Yrkesår	Skolverksamhet	Teoretiska Program	Praktiska Program	Annat
Alfa	27	Kommunal	Ek, Sam, Sam/Nat	Handel, Estet	IM*
Bravo	4	Friskola	Nat	Barn & Fritid	
Charli	10	Kommunal	Nat, Sam	El	
Delta	1,5	Friskola	Ek, Nat		
Echo	31	Kommunal	Nat		SPRINT**

* *IM står för Introduktionsprogram för elever som ännu inte är behöriga för gymnasiestudier*

** *SPRINT Språk- och innehållintegrerad inläring och undervisning*

4.2 Studiens genomförande

Vi valde att använda oss av semistrukturerade djupintervjuer för att ge mer fritt utrymme för en öppen dialog. För att inte ta allt för stor tid i anspråk av lärarnas arbetstid eller fritid utfördes de flesta intervjuerna under skoltid men inte på lektionstid. De genomfördes avskilt på respondenternas arbetsplats antingen på deras arbetsrum eller i en tom skolsal. Vi delade upp intervjuerna mellan oss eftersom vi geografiskt befann oss på olika platser.

Två av intervjuerna utfördes i hemmet hos en av intervjuerna på lunchtid och den andra på eftermiddagen efter avslutad skoldag hos en av lärarna. Innan intervjun startade fick lärarna läsa det medtagna missivbrevet och skriva under det (se bilaga 1). Intervjuerna varade mellan 30 och 45 minuter. Alla intervjuer spelades in med mobiler och transkriberades. Därefter delgav vi varandra det inspelade materialet genom att skicka ljudfilerna och transkriptionerna till respektive intervju. De semistrukturerade intervjuerna utfördes under en period av ca 4 veckor, höstterminen 2022.

Vi använde oss av en intervjuguide med 17 frågor, för att kunna följa en röd tråd och få svar på våra forskningsfrågor (se bilaga 2). Vi började våra intervjuer med några inledande gemensamma frågor om hur lång arbetserfarenhet de hade som legitimerade lärare på gymnasiet och om de också hade arbetserfarenhet från grundskolan. Vi frågade också hur många klasser och vilka olika program de hade i sin tjänst innevarande skolar.

Därefter gick vi in på frågor som var uppdelade i tre tematiska områden. Det första temat handlade om närvaro, frånvaro och deltagandeintensitet i olika aktiviteter på lektionerna. Det andra temat berörde skillnad mellan kön, etnicitet och ålder. Det sista och tredje temat handlade om olika påverkansmöjligheter och skolresurser.

När den semistrukturerade intervjun hade inletts besvarades många frågeställningar spontant utan att vi behövde använda intervjuguiden. Om det var något svar som var oklart eller inte framkom med fullständig information, omformulerade vi vår fråga för att kunna få svar på våra frågeställningar. Ibland kompletterade vi med följdfrågor om vi kände att vi inte hade fått ett uttömmande svar på respektive tematiska område. Några följdfrågor ställdes med tanke på att vi själva hade insikt och förförståelse för den specifika skolverksamheten på grund av tidigare yrkesutövande som lärare på samma skola.

4.3 Dataanalys

Här nedan beskrivs hur empirin har analyserats. Vi har använt några av de grundprinciper som Braun & Clarkes (2022) tematiska analys föreslår.

Först läste vi igenom de transkriberade, utskrivna texterna för att analysera vad de egentligen handlade om. Därefter talade vi om dem gemensamt för att se om våra uppfattningar av de fem transkriberade intervjuerna stämde överens. En första resultatsammanställning gjordes av rådatan i den ordningen som frågorna hade ställts i intervjuguiden. Sedan började vi koda olika teman tex frånvaro, närvaro, grad av deltagande och betyg och så vidare, samt ställde vi samman dem i enlighet med våra teorier. De väsentligaste citaten markerades.

Det var också vid den här tidpunkten vi började tolka hur olika svar passade in under de olika teorierna. Till exempel tolkade vi att elevernas socioekonomiska bakgrund samt idrottvanor utanför skolmiljö kunde kopplas med inre motivation och hängde ihop med hur stor deltagarbenägenheten var (Ryan & Deci, 2000). **Delta:** ”Ja, grabbarna är lite mer aktiva och vågar vara mer aktiva sen har vi också dem som har kommit in i föreningsidrott. De hänger med mer, än tjejerna, utifrån de underlag jag har.”

På samma sätt tolkade vi i utsagan av respondenternas uppfattning att elevers yttre motivation till att delta i Idrott och hälsa berodde på hur betygsmotiverade de var generellt för alla ämnen (Ryan & Deci, 2000). Här ger vi ett annat exempel:

Echo: ”2004, [...] äh då var det så att då var även dom här praktiska linjerna ... äh hade alltså va högskoleförberedande... [...] Sen tog man bort allt med högskolebehörighet... [...] då vart det något helt annat då sjönk även idrottsmotivationen... [...] Dom kunde ju gå ut och inte var godkända i matte men de hade ändå ett jobb och bra betalt”.

Vi fann att respondenternas uppfattning av elevernas motivation berodde på olika faktorer: **Echo:** ” Alltså dom jag har haft på gymnasiet är ju oerhört mera motiverade än dom va dom var på grundskolan men jag har haft bygg-, och fordon också på gymnasiet och där, där var ju närvaron klart sämre”. Vi valde därför att redovisa dem i resultat i löpande text under samma rubrik, det vill säga betygsmotivation och social bakgrund, som ett huvudtema. Vi tog med en underrubrik för att påtala skillnader mellan friskola och kommunal skola samt grundskolan respektive gymnasieskolan.

Det andra huvudtemat blev yttre omständigheter. Det tolkade vi som mer fristående eftersom det har med olika yttre påverkansfaktorer att göra för hur undervisningsverksamheten kan bedrivas. De redovisade vi i fem underrubriker, de konstitutionella ramfaktorerna, skolans materiella och ekonomiska resurser, skolans administrativa resurser

och skolans personalresurser. Den sista och femte rubriken behandlade sammantaget elevantal, gruppdyamiker, lärarens personlighet och begränsningar.

Exempel på det var hur betygskriterier uppfattades av respondenterna. Men även hur ämnet behandlas politiskt både på samhällsnivå samt lokalt på skolorna och hur respondenterna upplever det i sin vardagliga verksamhet. Här är ett sådant exempel: *Alfa: ” De läser bara kärnämnen engelska, matte, svenska... [...] man har plockat bort det som inte fungerar för henne... [...] samhällsmässigt så är det ju ändå mera ekonomiskt att de så småningom får sin gymnasieexamen.”*

I uppsatsens två huvudteman redovisades vi också skillnader som respondenterna uppfattade mellan grundskola och gymnasiet samt mellan friskolor och kommunala skolor.

4.4 Validitet och Reliabilitet

Det är i princip omöjligt att kontrollera forsknings- eller fyndkvaliteten i kvalitativ forskning och dess trovärdighet, validitet, eftersom det är svårt att hitta en identisk inramning av en och samma sociala miljö vid ett senare tillfälle (Denscombe, 2016). Av samma anledning har vår studie färgats av vår personliga involvering samt individuella förförståelse och förkunskaper om det specifika ämnet vilket gör att förutsättningarna för en identisk tolkning av data av andra forskare som uträttat ett liknande arbete är svårbeftintlig.

Trovärdigheten blir snarare en rimlig sannolikhet och sådant som kan göra studien trovärdig är just respondentvalidering och triangulering genom att kontrastera andra datakällor vilket ökar tilliten för studiens resultat (Denscombe, 2016). Pålitligheten eller tillförlitligheten skrivs i stället fram genom hur vi rättfärdigar ”Jagets” inblandning i analysen av resultatet, exempelvis genom just förkunskaper och tidigare erfarenheter inom forskarområdet (Denscombe, 2016). Trovärdighet har förstärkts genom att vi har redogjort för vårt metodval och tillvägagångssätt med analys av data och de beslut vi har tagit, med förtydligande av de detaljer och de slutsatser som vi kommit fram till genom god forskningsetik (Denscombe, 2016).

4.5 Etiska Aspekter

Etiska principer har beaktats för att genomföra studien i enlighet med god forskningssed (Vetenskapsrådet, 2017). Kardinalprinciperna är att ingen ska lida skada av att delta i en forskningsstudie och forskningen ska bidra till samhällsnytta (Denscombe, 2016). Andra viktiga principer är att deltagarnas intresse skyddas, det vill säga att respondenterna anonymitet respekteras. Vi garanterade att deltagandet var frivilligt genom att informera

muntligt och skriftligt om samtycke innan själva intervjuerna. Informanterna tillfrågades antingen personligen eller via telefonsamtal om de var intresserade av att ställa upp i studien samtidigt som de gavs inledande information om studiens syfte enligt informationskravet (Vetenskapsrådet, 2017). Vi lade stor vikt att vårt tillvägagångssätt är transparent med hänsyn till undersökningens karaktär och att nationell lagstiftning har följts.

Datum konkretiserades för genomförandet av intervjuerna med hänsyn i första hand till respondenternas tidscheman. Av etiska skäl var vi också noga med att vara flexibla med att ändra intervjutider som passar respondenterna så att det inte tar för mycket av deras arbets-, eller fritid i anspråk. Att skapa en avslappnad miljö ger också bättre disponibilitet att svara på enkäter så sanningsenligt som möjligt. I missivbrevet som medtogs till intervjutillfället informerades de återigen om att deltagandet var helt frivilligt och anonymt och att informanterna kunde dra sig ur närhelst de ville även under pågående intervju eller senare samt att det inspelade materialet efter avslutad studie tas bort. Alla informanterna skrev under missivbrevet efter att ha läst igenom det i samband med intervjutillfället.

5. Resultat

Här nedan inleder vi resultatdelen med vår tolkning av empirin med hjälp av studiens teoretiska ansatser. Vi delade upp resultatet i två huvudteman. Det första huvudtemat inbegrep de första två forskningsfrågorna om lärarna uppfattade att social bakgrund och betygsmotivation påverkade elevers frånvaro, närvaro och deltagande i idrott och hälsa. I det första huvudtemat tog vi också med en underrubrik för jämförelser mellan friskola respektive kommunalskola samt grundskola och gymnasium.

Det andra temat handlade om de yttre omständigheter och besvarade den tredje forskningsfrågan, hur lärarna uppfattade att det påverkade elevers frånvaro, närvaro och aktivt deltagande på idrottslektionerna. Det andra temat delades upp på fem underrubriker, de konstitutionella ramfaktorerna, skolans materiella och ekonomiska resurser, skolans administrativa resurser, skolans personalresurser samt den sista underrubriken elevantal, gruppdynamiker, lärarens personlighet och begränsningar. För tydlighetens skull har vi använt oss av indrag för längre citat samt använt lärarnas anonyma kodnamn.

5.1 Social bakgrund och betygsmotivation

Lärarnas upplevelser av hur de uppfattade elevernas motivation stämde ofta överens med vissa undantag (Ryan & Deci, 2000; Åström, 2013, 2017; Lindwall et al., 2019). De respondenter som hade enbart eller flest teoretiska program, upplevde att elevernas idrottsliga bakgrund på

fritiden påverkade motivationsgraden i både närvaro och hur aktiva de var på lektionerna. Eleverna verkade vara mer målmedvetna, mer deltagarbenägna och hade oftast goda betyg med sig från grundskolan i många andra ämnen.

Charli: ”Elever med lägre betyg har ofta lägre fysisk aktivitet utanför skolan är också mindre vana vid fysisk aktivitet. Det har de fått med sig hemifrån, upplever jag, om de inte sportade i deras familjer, som kanske elever med högre betyg, med undantag givetvis, generellt sett.”

Lärarna menade att de berodde på den miljö de hade växt upp i och hur de hade uppfostrats. De pratade inte direkt om skolans låga eller höga antagningspoäng utan snarare om vilket elevklientel som fanns på gymnasiet. Det var oftast beroende av vilka betyg som eleverna hade med sig från grundskolan. Här märktes också att lärares svar och upplevelser skilde sig något åt beroende på vilket elevklientel det fanns på respektive gymnasieskola.

Läraren Alfa som hade övervägande variation av praktiska program och IM uppfattade snarare att det kunde variera år från år men hänvisade samtidigt att det också berodde på programmet. - *Mm det varierar väldigt mycket. Det kan variera väldigt mycket från år till år... På vilket program de går...* Läraren hänvisade till att frånvaron främst berodde på psykiskt dåligt mående. - *För många elever beror det ju på det psykiska dåliga måendet... det är dom som har stor frånvaro.*

En lärare upplevde att deltagandet inte hade med kön att göra utan snarare med vilket program man valt att gå på.

Charli: ”Om det är någon skillnad så är det att tjejerna är väldigt motiverade till att få ett bra betyg än killarna... Ähh att killarna kanske oftare glömmer kläder och deltar inte. På yrkesprogrammen så är det sämre deltagande... Det har inte med könen att göra utan vilket program och vilka betyg man har i övrigt.”

Framför allt nämnde lärarna att elever i naturprogrammen var oftast mer närvarande och aktiva på lektionerna men även på ekonomi- och samhällsprogrammen.

Delta: ”Ähh ja, det är det jag uppfattar att naturklasserna är mer deltagarbenägna så att säga... om jag nu jämför ekonomiklassen och naturklassen med det här med betyg, så är ekonomiklasserna i slut ändan också måna om att få bra betyg... så dom har förstått att deltagandet är en viktig faktor.”

Läraren Echo upplevde ingen frånvaro alls hos sina naturelever. - *Frånvaro? Nej, så är det inte på mina naturklasser... Sam som jag hade förra året hade lite sämre närvaro men dom var också ettor.* Däremot relaterade hen till frånvaron hos Sameleverna kunde ha att göra med att

kursen Idrott & Hälsa 1, förlades i årskurs 1 och eleverna var mer omogna eftersom de kom direkt från grundskolan. Natureleverna hade i stället samma kurs i årskurs 2. Echo berättade att det hänge ihop med skolans administrativa schemaläggning, för hur de olika programmen läste sina kurser på skolan.

Echo upplevde att naturelever var så motiverade att de skulle kunna göra vad som helst för att få så höga betyg som möjligt. - *Ja, säger man åt dem att idag så ska ni göra 425 burpees, så där sätt i gång! då hoppar de 425 burpees...* Det vill säga här var det frågan om framför allt yttre motivation i form av belöning eller förmånen av att få ett högt betyg (Ryan & Deci, 2000).

De aktiviteter som mest motiverade och engagerade de flesta eleverna, enligt lärarna var framför allt enskilda aktiviteter eller arbeta i par. Parövningar som mjuktennis och badminton var typiska moment som lärarna uppfattade att eleverna inte kände sig lika utsatta för övriga klasskamraters insyn på det personliga utövandet. Exempel på enskilda aktiviteter var styrketräning eller stationsmoment, där de heller inte var beroende av att samarbeta med varandra eller visa att man vara sämre än andra. Sådant brukade också leda till aktiv fritidsaktivitet menade Charlie. - *Eller börjar gymma på fritiden så att de ser att det är någonting de kan dra nytta av.* Således gynnade det den inre motivation både till något givande och till ett bättre mående även utanför skolmiljö (Ryan & Deci, 2000).

Två lärare upplevde att boll-, och lagspel var det som minst engagerade alla elever samtidigt. En anledning var att nivåskillnaderna i dessa sporter på gymnasiet märktes markant om några av eleverna utövade aktiviteterna på sin fritid. På en kommunal skola och en friskola uppfattade lärarna att det tvärtom gynnade delaktigheten. Där var både spökboll, fotboll och basketboll de aktiviteter som motiverade flest elever. Det gällde framför allt i SPRINT klasserna på den kommunala skolan.

Echo: ”Gruppaktiviteter funkar för SPRINTarna, individuella funkar inte så bra... aha ja men badminton funkar ju och pingis gillar dom ju, men alltså dom är ju helt galna i fotboll både tjejer och killar.”

Däremot engagerade individuella aktiviteter inte dessa elever på samma sätt. Men fotboll var en populär aktivitet oavsett kön. Både den inre och yttre motivationen aktiverade här en större grupp av elever med en annorlunda kulturell bakgrund (Ryan & Deci, 2000).

För vissa av eleverna uppfattade Alfa att de inte motiverades av bollspel men däremot dans. - *...men jag kan få gång många faktiskt, även på estetprogrammet framför allt att ha*

dansrörelser till musik... även fast dom kanske inte tycker att en del bollspel är så roliga... ”.

Samma aktivitet hade således helt motsatt effekt hos olika elever.

På de båda friskolorna uppfattade lärarna att den inre motivation, engagerades och motiverades mest av nya aktiviteter (Ryan & Deci, 2000). Sådana aktiviteter kunde vara kanot, amerikansk fotboll, Jiu Jitsu och Crossfit.

Amotivation det vill säga att både inre och yttre motivation saknas, uppstod oftast enligt lärarna om eleverna inte kände sig bekväma eller hade olustkänslor och inte kände att de uppfylla sina behov av autonomi, kompetens eller känsla av samhörighet och kände att de inte kunde bidra med något (Ryan & Deci, 2000; Lindwall, et al., 2019).

Läraren nämnde även att deltagandet kunde variera trots att eleverna var närvarande. De orsakerna härledde till att killar kunde avstå att delta från lektionen på grund av aktiviteter utanför skolan. Alfa kommenterade att man får höra av dem: - *Nää men jag hade fotbollsträning igår kväll och jag kan inte delta...* eller: - *Nää men jag ska ha match ikväll så jag behöver vila inför det.* Tjejernas anledning berodde oftast på helt andra orsaker relaterade till det allmänna måendet.

Alfa: ”Ja med tjejerna är det ofta att dom... är trötta, slitna, orkar inte delta... många tjejer tror jag är eller upplever jag att de har svårt att sova ... De har ont i magen och ont i huvudet. Det är mer sånt jag får höra av tjejerna.”

Deltagarbenägenheten mellan könen upplevdes även av Delta vara förknippat med yttre faktorer hos killarna. Hos tjejerna däremot rörde det sig mer om inre faktorer som allmänt psykiskt välmående eller på grund av biologiska faktorer som mensbesvär.

5.1.1 Jämförelser friskola och kommunal skola samt grundskola och gymnasium

Alla lärare utom Alfa uppfattade att närvaron var relativt hög oavsett om skolverksamhet var en friskola eller kommunal skola.

När lärarna jämförde frånvaro, närvaro och aktivt deltagande med grundskolan upplevde de att motivation var den största skillnaden. Echo menade att den enda skillnaden var motivationen. *Motivationen!* Echo hade det här året enbart Natur- och SPRINT elever men kunde ändå relatera till att betygsmotivationen var den drivande faktorn för det höga och aktiva deltagandet på hans gymnasieskola.

Charli upplevde att det största problemet var om eleverna inte hade med sig godkänt betyg i Idrott och hälsa från grundskolan vilket kunde påverka hur motiverade de var att ta sig an

ämnet på gymnasiet. Men det kunde samtidigt se annorlunda ut på andra skolor. *-Det jag vet är väl att jag har fångat dem som har dålig erfarenhet innan de kom till Idrott och hälsa. Kanske att de blir de underkända och då tänkte de att jag kommer att bli underkänd i gymnasiet.* Hen menade att det kunde ha negativ effekt på hur eleverna tog sig an ämnet på gymnasiet. Trots Charlies uppfattning uttryckte Alfa att det också kunde uppfattas av eleverna på ett annat sätt.

Alfa: ”Man kan ju se det som att det som en ny chans när jag får en ny lärare när man kommer på gymnasiet... så kan det ju vara... man kanske har ... svårt att bryta ett mönster sen man har gått på grundskolan... ett negativt mönster och nu när man kommer upp på gymnasiet med ny lärare så kanske det går att byta.”

Att ha samma lärare på grundskolan som man kanske inte trivdes med kunde göra att eleverna snarare såg det som en möjlighet till förändring enligt Alfa. Echo resonerade på ett liknande sätt utifrån sin erfarenhet från grundskolan. *- Du träffar ju dom tre gånger i veckan i 4 år. I slutdanen så vet ju den där eleven precis hur jag reagerar och alltihopa... så att... jag vet inte om jag tror att det där är så jättebra när dom säger att man ska ha en och samma lärare i en förfärlig massa år.* Echo upplevde det inte alls som något positivt att ha samma lärare under en längre tid som det ofta kan vara på grundskolan.

5.2 Yttre omständigheter

Här nedan delar vi upp de yttre omständigheterna, ramfaktorerna i resultatet som påverkar hur respondenterna upplever att de kan bedriva sin undervisning, vilket leder till hur de uppfattar att det påverkar elevernas frånvaro, närvaro och aktivt deltagande.

5.2.1 De konstitutionella ramfaktorerna

Styrdokumentet och andra statliga organisationer som CSN är de påverkansfaktorer som lärarna använde i sin undervisning (CSN, 2022; Skolverket, 2022, 1b; Skolverket, 2022, 1c). Det centrala innehållet, mål och kunskapskriterier, förmedlades till eleverna för att kunna betygsätta dem (Broady, 1999; Skolverket, 2010, 2022, 1a, 1b).

Alla lärarna talade om genomflödet av godkända elever och betygsättningen (Broady & Lindblad, 1999). När de diskuterade betygsättning nämnde de främst ytterligheterna i betygsättningen, antingen betyget F eller icke Godkänd samt Underkänd, E eller godkända samt betyget A. Att inte godkänna en elev eller ge den F innebar att eleven eller eleverna hade varit frånvarande eller närvarande men inte hade deltagit eller kunnat visa upp sina förmågor. Bravo upplevde uttryckligen att om hen var tvungen att ge ett F så hade hen misslyckats med sitt läraruppdrag. *- Jag vill att de ska engagera sig. En sak som jag inte gillar är*

att lägga F på en elev. Jag känner mig som lärare att jag är misslyckad, få dem att lyckas ta in dem på extra grejer som de kan klara av.”

Bravo arbetade på en friskola och det framgick inte om det var ett krav från den enskilda skolan som fick hen att uppleva det som ett personligt misslyckande eller om hen satte höga krav på sin egen professionalitet som lärare.

Resterande lärare upplevde främst att det natureleverna som satsade på A i Idrott och hälsa. Echo jämförde sina egna mycket betygsmålmedvetna elever redan från grundskolan med elever som sökte sig till praktiskt orienterade program på gymnasiet.

Echo: ”Nämen titta på dom som går på praktiska program dom har ju inte samma motivation, dom har kanske inte tänkt att dom ska bli läkare eller jurister och behöver dom här betygen. Dom kanske är nöjda med ett E, dom kan ju fortfarande ta sig vidare. Alltså mina är ju med om jag säger så, mellan 85 och 90 procent av mina elever som jag har, hade betyget A på grundskolan.”

Echo gjorde här en reflektion som hänvisade till år 2004 då hen undervisade på ett praktiskt gymnasium. Hen jämförde med den gymnasieskolan hen var verksamhet i dagsläget där elevklientelet generellt sökte in med mycket höga betyg från grundskolan.

Bravo var den enda respondenten som kommenterade att i och med införandet av den nya läro-, och kursplanerna Lgy22, krävdes en nytolkning av kunskapskriterierna, det som förut hette kunskapskrav, och den sammantagna bedömningen (Skolverket, 2022, 1a). - *Nu har vi fått en ny läroplan som vi behöver tänka om lite, men jag har inte grottat in mig i den än men kunskapskraven är mindre, färre kunskapskrav.* För övrigt kommenterade inte de andra lärarna de nya kunskapskriterierna och det var heller inte något som vi efterfrågade när vi intervjuade dem.

Delta kommenterade betydelsen av påverkansfaktorn av att få studiemedelsbidrag från CSN (2022) och hur medvetna både elever och föräldrar var att ge eleverna godkänd frånvaro.

Delta: ”För vissa verkar det tydligen inte vara tillräcklig motivation näh och jag tror att det med CSN det är om det är oregistrerat, alltså om det är ogiltig frånvaro och problemet är att de kommer åt sina... antingen då ser dom till att föräldrarna lägger in giltig frånvaro till dom eller så har de lyckats kapa sina föräldrars konton så att de själva lägger in giltig frånvaro ...”

De två sistnämnda lärarna arbetade båda på friskolor och var väl medvetna vilka påverkansfaktorer som berörde eleverna och dem själva i deras dagliga verksamhet. En annan trolig tolkning kan vara att båda hade kortare arbetslivserfarenhet är de andra tre lärarna och

förmodligen hade med sig en mer uppdaterad bild från sin egen utbildning av kunskapskriterierna eller dåvarande kunskapskrav.

5.2.2 Skolans materiella och ekonomiska resurser

Skolans ekonomiska och materiella resurser inbegriper allt från tillgängliga lokaler eller utomhusmiljöer för undervisningen, omklädningsrum, redskap och digitala lärplattformar. Huruvida gymnastik och idrottshallens separation från skolan påverkade elevernas frånvaro, närvaro och deltagande var inget som lärarna uttryckte tydligt i intervjuerna. De kommenterade snarare hur lätt eller svårt det var att få tag i frånvarande eleverna utanför Idrott och hälsa lektionerna, beroende på hur stor eller liten skolan var.

Echo arbetade exempelvis på en mycket stor gymnasieskola. - Det är inte varje dag som man möter dom liksom av en slump i korridoren... Vi är ju liksom i olika delar av byggnaden och då kan det bli annorlunda, då träffar man ju inte dem på det sättet. Echos gymnastiksal låg precis i anslutning till skolan och hen hade tillgång till fotbollsplan utanför skolan som också användes som skridskobana på vintrarna. Även för Alfa och Charli kunde det ta lång tid innan de stötte på eller fick tag på frånvarande elever på grund av det stora elevantalet på skolorna.

I de kommunala skolorna hade Echo och Charli tillgång till idrottshall i direkt anslutning till skolan. Alfa hade idrottshallen ca 15 minuters gångväg från skolan i anslutning till en simhall. I friskolorna hade de för tillfället inte tillgång till egen idrottshall. Efter många samtal med rektorn på en av skolorna hade Bravo fått låna en annan skolans idrottshall och material.

Skolans materiella och ekonomiska resurser i övrigt menade Charli som arbetade på kommunal skola, skulle kunna påverka frånvaro-, respektive närvarobenägenheten och det aktiva deltagandet om de fick ett gym.

Charli: ”Resurser från skolan? Lokaler och budget? Aah, det är klart att jag skulle önska bättre resurser men jag kan inte säga att resurserna är ett hinder för deltagandet. Det kan jag inte påstå. Kanske att jag då skulle ha ett Gym på skolan att det skulle säkert kunna öka deltagandet.”

Däremot menade Charli att materialresurserna på hans skola inte hade så mycket att göra med deltagandet i sig. Hen snarare skulle vilja ha mer personalresurser i form av fler idrottslärare på färre elever. Det hade hen fått i en av sina elevgrupper som hade delats upp med 20 elever per grupp och lärare.

Alla lärarna menade dock att själva omklädningsen i sig påverkade hur mycket eleverna blev delaktiga på lektionerna som i sin tur påverkade hur mycket de kunde prestera för att i slutändan få exempelvis högre betyg. Bravo upplevde exempelvis att det aktiva deltagande

var större. - *Dom deltar mer om de är ombytt, 100 procent*". Alla lärare påpekade det samma utom Echo som inte hade några som helst problem med ombytt eller icke ombytt elever.

Här kommenterade de lärarna som hade arbetat på grundskolan att ombytet i grundskolan ofta skapade problem.

Alfa: "På högstadiet är det nog mer så att man kommer till lektionerna man är närvarande, men man deltar inte aktivt... Därför man kommer bara dit och får sin närvaro, man går en promenad, för att man inte är ombytt eller sånt... Då kan man ju liksom inte blir bedömd..."

Det här tyder på ytterligare på en av skillnaderna mellan grundskolan och gymnasieskolan. Det kan tolkas som ett incitament till obligatorisk närvaro för minderåriga i grundskolan å ena sidan och att närvaro på gymnasiet genererar CSN å andra sidan (Skolverket, 2022, 1b; CSN 2022).

De digitala läroplattformarna var en bra resurs, speciellt de som hade chattfunktioner där elevkontakt kunde möjliggöras. Några av lärarna upplevde att det var ett bra kommunikationsmedel för att kunna medvetandegöra dem om att man lagt märke till att de inte hade varit på lektionerna.

Alfa: "Hur jag kontaktar dem? Det är ju båda via vår lärplattform Itslearning där vi har en chattfunktion. Sen kan man ju också leta upp dom på skolan, jag kan ta kontakt med mentor som pratar med dem... Äh, jag kan också ta reda på deras mobilnummer och prata med dem direkt med dem på deras mobiltelefoner."

Men även den personliga kontakten upplevdes som relationsbyggande menade Alfa. - [...] *då har dom liksom kunnat tänka till det att det är någon som har saknat mig här... [...] men då ska man hinna med att göra det också det är inte alltid man hinner med det.* Tidsaspekten gjorde det svårt att kontakta alla elever på det här sättet upplevde Alfa. Hen arbetade på den kommunala skolan som inte hade tillgång till idrottshall i anslutning direkt till skolan.

5.2.3 Skolans administrativa resurser

Till skolan administrativa resurser tillhör programutbud, schematider, antal tillfällen i veckan och i vilken årskurs Idrott och hälsa förlades. Idrott och hälsa 1, kunde vara förlagd över ett eller två år antingen i årskurs ett eller två. Det är en av yttre ramfaktorerna som lärarna upplevde påverkade mest frånvaro, närvaro och aktivt deltagande förutom höga betyg (Broady & Lindblad, 1999; Broady, 1999). Idrott och hälsa 2, som fritt val brukade oftast ligga i årskurs två eller i årskurs tre.

Alla lärarna utom Alfa undervisade i Idrott och hälsa 1, förlagt på ett år vilket innebar 2 tillfällen i veckan för varje program. Alfa hade samma kurs men beroende på program var den förlagd över två år respektive 1 år. I praktiken innebar det att kursen på två år hade Idrott och hälsa 1, vid ett tillfälle i veckan. För ett godkänt betyg menade Alfa att det var bättre att kursen var förlagd på två år. Det var bra speciellt för de elever som hade hög frånvaro för det fanns mer tid för eleven att nå upp till kunskapsmålen.

Alfa: ” Ja det påverkar ju på så vis att mår du kanske psykiskt dåligt som många elever gör idag .... Och har idrott under ett år... då har du ju väldigt svårt att kunna jobba upp ditt ämne... på den vanliga tiden så att säga. Ja... just nu förra året hade jag ganska många som klarade ett godkänt betyg ... jag tror att det var... 75 procent av handelseleverna som klarade ett godkänt betyg ... det är ju den klassen som läser Idrott och hälsa på ett år de andra klasserna läser på två år.”

Alfa hade även Idrott och hälsa 2 på ett år. För de elever som valt Idrott och hälsa 2, som är en fritt vald kurs, sammanföll det med Idrott och hälsa 1 samma läsår. Det innebar att eleverna hade tre lektionstillfällen Idrott och hälsa i veckan.

En annan viktig faktor var ämnets schemaläggning. Alla utom Echo menade att frånfallet eller sen ankomst för de tidiga morgonlektionerna, främst tidiga måndagar påverkade närvaron. Charli förklarade att många eleverna kom med olika ursäkter som skäl till deras försening eller var helt frånvarande. - *Att de tycker aah dom tar lite sovmorgon eller säger det var lite problem med pendeltågstrafiken eller vad det är, men dom dyker upp senare eller inte alls eller vad det är, men det är inte majoriteten.* Lärarna upplevde att lektionerna på dagen eller sena eftermiddagar inte alls brukade drabbas av lika stor frånvaro eller sen ankomst.

5.2.4 Skolans personalresurser

Till skolans personalresurser hör Elevhälsan. Det kunde bestå av en stor grupp av olika kompetenser exempelvis kuratorer, skolpsykologer, socionom och skolsköterskor, specialpedagoger och speciallärare och elevassistenter, flerspråkiga fritidsassistenter eller elevstödjare. Därtill inräknades de andra lärare som oftast även är mentorer. Hur stor personalresurserna var på skolan var en annan viktig ramfaktor som påverkade hur lärarna kunde delegera eller inte elevärenden som inte låg inom deras kompetensområde (Broady & Lindblad, 1999).

De lärarna som arbetade på de större kommunala skolorna som hade både IM, det vill säga Introduktionsprogram respektive SPRINT, Språk- och innehållsintegrerad inläring och

undervisning som i dagligt tal kallas Språkintröduktion, hade tillgång till en väl utbyggd Elevhälsa. De fick ofta stöd av dem med de elever som hade de behoven.

***Echo:** ”Njao ah jag har ju tre specialpedagoger men alltså de har ju hysteriskt många elever så att dom inte hinner med. [...] På SPRINT har vi ju dom här elevstödarna som är med i klassen där dom ju prata oftast elevernas språk så där kan man få jättestor nytta. Det är ganska många på SPRINT vi kan ha 7–8 stycken.*

Även om det fanns en stor personalresurs på Echos kommunala skola så var de inte alltid tillgänglig på grund av det stora elevantalet på skolan. Alfa upplevde däremot att om eleverna hade hög frånvaro på grund av psykisk ohälsa, olika typer av diagnoser eller behövde hjälp med språket både i form av diverse språkstörningar och som nyanlända, att de hade stora personalresurser inklusive fritidsassistenter.

Alfa: ”Han är fritidsassistent tror jag, så han jobbar ju bara med eleverna mellan lektionerna och elever då som inte går till sina lektioner försöker ju han att påverka till att gå på lektionerna i stället för att de ska sitta i kafeterian. Han är en bra kontakt framför allt med våra elever med annat ursprung.”

Alfa upplevde även att elevklientelet på hans skola hade bra mycket större personalresurser än de hade haft på de grundskolor hen hade arbetat på tidigare.

Lärarna som jobbade på friskolorna nämnde inte Elevhälsan eller hade hitintills inte behövt kontakta dem det här skolåret. Däremot hade Delta haft elevstödare på den grundskolan hen hade arbetat på tidigare för att överhuvudtaget kunna hålla sina lektioner i Idrott och hälsa.

5.2.5 Elevantal, gruppdynamiker, lärarens personlighet och begränsningar

Den ramfaktorerna som påverkade lärarna mest under lektionstid var det stora elevantalet, gruppdynamiken, lärarens personlighet och begränsningar (Broady & Lindblad, 1999). Här kom även lärarnas personliga preferenser och begränsning in i bilden. Några av lärarna upplevde att de kände sig begränsade med de stora elevgrupperna för att kunna påverka framför allt det aktiva deltagandet även om de var närvarande eller fånga upp elever som inte deltog.

Charli: ”Nu har jag en på 32 i snitt om jag skulle vara 2 lärare på 32 i stället i en grupp med 20 elever där skulle jag fånga upp och öka deltagandet, som inte deltar och undersöka vad det beror på så det skulle vara något att öka deltagandet, potentiellt... Vi har ju det här egentligen alla lärare vill att det skulle bli färre elever.”

Charli upprepade vid flera tillfällen under intervjun att hen upplevde gruppstorlekarna som det största bekymret för den dagliga undervisningsverksamheten. Hen jämförde det med hur man inom föreningsidrotten hade färre spelare per tränare. - *När jag höll fotbollsträning kanske man är två tränare per 15. Stor skillnad. Det blir någonting man förhåller sig till vid upplägg av lektionerna.* Att gruppstorleken hade betydelse även för att kunna se alla elever eller fånga upp elever som hade varit sjuka menade Charli kunde ta flera veckor. Hen förklarade att en gång hade hen missat en elev som trodde att den skulle bli underkänd i ämnet för att de inte hade haft tid att prata.

Echo funderade på att gå ner i tid om hen skulle få fler elever inför nästkommande skolår.

Echo: ”ja menar alltså att på den här skolan för de tre klasserna som jag har på gymnasiet så har jag 99 elever jag kan fortfarande inte namnen på dom här och får jag en klass till nästa år då är det ju 120, nähh det får nog va, då går jag ner i tjänst alltså.”

Både Echo och Charli upplevde frustration för de stora elevgrupperna som de hade på sina kommunala gymnasieskolor.

Gruppdynamiken kunde också påverka om eleverna över huvud taget deltog på lektionerna. En av lärarna brukade se till att elever som inte funkade ihop i en grupp byttes ut av andra elever.

Alfa: ” Jag tror det är en trygghet för dom att man delar in dom... [...] sen kan man ju märka ibland... nämen de här två funkar inte då kanske jag ska göra på något annat sätt... man kanske ska stoppa in en tredje person i den gruppen för att det ska fungera liksom om det är två stycken som inte tar något initiativ... så kanske en tredje person funkar och sätter igång det.”

Aktiviteterna i mindre grupper eller enskilt var bättre för ett aktivt deltagande specifikt för Alfas elevgrupper oavsett program vilket i stort hade att göra med hens skolas elevklientel.

6. Diskussion

Syftet med vår uppsats var att undersöka hur lärare uppfattar att motivation och yttre omständigheter påverkar elevers frånvaro, närvaro och aktivt deltagande. I vårt resultat tyder lärarnas upplevelse av elevernas frånvaro, närvaro och aktivt deltagande på gymnasieskolan hängde ihop med både motivation och hög grad de olika yttre omständigheterna de olika ramfaktorerna (Ryan & Deci, 2000; Broady & Lindblad, 1999).

Lärarna upplevde att elever som gick teoretiska program som i studien, bestod av Natur-, Samhälls- samt Ekonomiprogrammet verkade oftast ha med sig både bra betyg från alla

ämnena även från grundskolan och var mer målmedvetna i sitt val av högskoleförberedande gymnasieprogram. Det genererade ofta större grad av både närvaro och aktivt deltagande även på Idrott och hälsa lektionerna. Elever som valt mer praktiska program som ledde till arbete efter gymnasiet saknade oftare både vana av idrottsutförande i hemmet eller på fritiden (Dahlgren, 2018). Det vill säga, vad eleverna hade med sig sen tidigare påverkar deras studieval och motivation även i ämnet Idrott och hälsa på gymnasiet.

Lärarna upplevde att elever som hade icke godkänt betyg eller dåliga erfarenhet från grundskolan kunde också påverka deras motivation för ämnet på gymnasiet antingen negativt eller positivt som en nystart. Psykisk ohälsa eller amotivationen, verkade också ha en stor inverkan på frånvaron (Ryan & Deci, 2000). Lärarnas förhållningssätt i form av emotionell och instrumentellt stöd kunde påverka elevernas motivation till större deltagande (Åström, 2017).

Killar verkade i högre grad avstå från att delta på lektionerna av fysiska anledningar och tjejerna oftare av psykiska anledningar. En annan faktor var grad av aktivt i deltagandet. Enskilda och parövningar utan prestigekrav premierades framför lag-, och bollspel vilket också Åström (2013, 2017) påpekade i sin forskning. Med undantag för de elever som kom från andra kulturer exempelvis i SPRINT programmet.

Skillnader från grundskolan var motivationen även om närvaron var större än engagemanget på lektionerna. Det resultatet motsäger tidigare studier där frånvaron verkade vara större på gymnasiet än i grundskolan (Skolverket, 2005). Skolverkets rapport (2005) utfördes dock innan införandet av Lgy 11, och den nyligen utkomna läro- och kursplanerna Lgy22. Många förändringar av gymnasieprogramutbud har tillkommit sedan dess. Men skillnaderna kan ha att göra med den obligatoriska närvaron på grundskolan (Skolverket, 2022, 1b). På gymnasieskolan kan de yttre konstitutionella ramfaktorerna i form av påverkan från myndighetsorganisationer exempelvis Skolverkets regelverk och ekonomiska finansiering från CSN eventuellt få en starkare betydelse för närvaron (Broady & Lindblad, 1999; Skolverket 2022,1b, CSN, 2022).

Vår tolkning är att huvudmän eller rektorer och lärare är beroende av gymnasieskolans enskilda resultat av verksamheten som ska redovisas mot kommunen i form av genomströmningen av godkända elever (Broady & Lindblad, 1999). Likväl som gymnasiestuderande elevers rätt till CSN (2022). Det framkommer bland annat i vårt resultat när en av lärarna upplever att den har misslyckats med sitt läraruppdrag om den måste ge ett F till en elev.

Gymnasiet är implicit en förändrad studieform. Det lägger större ansvar på eleverna eftersom det finansieras annorlunda från det året eleven fyller 16. Då övergår familjens barnbidrag från Försäkringskassan (2022) till elevens studiebidrag från CSN (2022; Skolverket, 2022, 1c). Icke desto mindre påverkar elevers indragna studiebidrag för ogiltig närvaro även familjens övriga statliga bidrag (CSN, 2022; Försäkringskassan, 2022). Det kan tolkas som att det yttre ekonomiska incitamentet kan påverka till viss grad att få elever till att inte frånvara, att vara mer närvarande och ge ett aktivt studieresultat i form av godkända betyg om de inte lider av psykisk ohälsa vill säga. I vårt resultat framkom att den yttre motivationen i form av statliga ekonomiska bidrag inte bara påverkade elevers men även föräldrars medvetenhet om betydelsen av ogiltig frånvaro generellt. Det kunde ibland uppfattas som att elever eller målsmän anmälde en giltig frånvaro utan skälig verklighetsförankrad frånvaro, ett diskret fusk (Carlsson, 2019).

Vår tolkning är att huvudmän eller rektorer och lärare är beroende av gymnasieskolans enskilda resultat av verksamheten i form av genomströmningen av godkända elever. Likväl som gymnasiestuderande elevers rätt till CSN (2022). Det ligger på Gymnasieskolornas ledning att rapportera ogiltig frånvaro till CSN (2022). Det hänger på lärarna att inte bara föra närvaro men också se till att göra aktiviteter som passar alla elever för att stimulera närvaron och det aktiva deltagandet för betygsättning, allra minst ett godkänt resultat.

Samtidigt framkom det i vår undersökning att elever som inte klarar av sin gymnasieskolgång kan göra strategiska val och välja bort ämnet Idrott och hälsa (Bråkenhielm, 2008; Gymnasieguiden, 2019; Gymnasium.se, 2017; Skolverket, 2011). Högst 250 poäng från samtliga kurser på gymnasiet kan räknas bort men ändå ge eleven en gymnasieexamen och tillgång till vidare studier. Kärnämnen svenska, matte och engelska tillhör de ämnen som däremot inte räknas bort för vidare studier (Berggren, 2012). De ämnena kan däremot läsas på Komvux om en elev inte får godkänt betyg i gymnasieskolan (Skolverket, 2022, 1d). Idrott och hälsa går däremot inte att studera på Komvux. Dessutom genererar ämnet inte heller några meritpoäng som kärnämnen eller moderna språk som kan hjälpa gymnasieelever att få högre genomsnittspoäng för vidare studier.

Det dubbla budskapet motverkar ämnets betydelse på gymnasiet. Å ena sidan proklamerar vikten av fysiskt och psykiskt välmående för individen i samhället men å andra sidan viks inget värde åt ämnet i styrdokumentet (Berggren, 2012; Bråkenhielm, 2008; Bull et Al., 2020; Gymnasieguiden, 2019; Gymnasium.se, 2017; Folkhälsomyndigheten, 2016, 2019; Skolverket, 2022, 1d)

Varje enskild skola väljer i vilken årskurs de olika programmen ska ha den obligatoriska kursen i Idrott och hälsa 1. Den kan förläggas på ett eller två år och dessutom sammanfalla med Idrott och hälsa 2. Det innebär i princip att minst en eller två årskurser inte inkluderar någon form av rörelseaktivitet alls på gymnasiet. Det är definitivt mindre Idrott och hälsa än vad forskning rapporterar är hälsosamt för eleverna om de inte ägnar sig åt någon rörelseaktivitet utanför gymnasiet (Bull et Al., 2020; Martins et Al., 2022; Patriksson, 2002; Berggen, 2012).

Därtill kommer den utökade skärmtid som gymnasieelever spenderar stillasittande och den fysiska aktiviteten avtar med ungas stigande ålder (Pihlblad, 2017). Man kan fråga sig hur mycket gymnasiets Idrott & hälsas upplägg i dagsläget kan hjälpa eller stjälpå gymnasieelevers fysiska och psykiska hälsa. Det är en problematik i sig att fysisk aktivitet hamnar på individens eget intresse och motivation. Läraruppdraget på gymnasiet och hälsoperspektivet genom fysisk aktivitet blir därför extra påtagligt i ämnet Idrott och hälsa.

Andra ramfaktorerna som påverkade huruvida lärarna kunde fånga upp elever som var frånvarande varierade mycket från skola till skola och dess verksamhet. Däribland var det de stora elevgrupperna som gjorde att lärarna inte alltid hade tillräckligt med tid att hinna nå ut till frånvarande elever. Även om det på vissa mindre skolor fanns enkla kommunikationsmöjligheter exempelvis direktkontakt med eleverna i korridoren eller digitalt via läroplattformarna. En större skola kunde trots det tidsmässigt ha svårighet att nå ut till eleverna. Det fanns ett varierande stort elevhälsoteam på de olika skolorna. Det var främst på vissa punktmarkerade kommunala skolor det till och med fanns stora elevhälsoresurser.

Lärarna upplevde att tillgången till fler materiella resurser i form av redskap och ekonomiska resurser verkade påverka mindre om elever var frånvarande eller närvarande på lektionerna. Utan det berodde snarare på tidsanspråket för de stora elevgrupperna där lärarna ibland inte hann att kontakta frånvarande elever. Det kunde dock påverka mer på friskolorna om det inte fanns en god dialog med rektorn för tillgång till en bra budget för ämnet. Ombyte eller glömda kläder däremot upplevdes vara ett gissel för elevernas aktiva deltagande och betygsättning både på grundskolan och gymnasiet.

Lektionernas placering på tidiga morgon och om kursen var förlagd på ett år eller två år respektive i årskurs ett eller årskurs två på gymnasiet upplevdes också kunna ha inflytande närvarobenägenheten hos eleverna, förutom hos de motiverade natureleverna.

Ytterligheterna av höga respektive låga betyg var utpekande i studien. Lärarna nämnde varken betygen B, C eller D. Likväl uttrycktes mest ytterligheterna som att motiverade elever oftare går på de teoretiska programmen och elever med psykisk ohälsa verkade vara uppsamlade antingen på vissa skolor eller gå praktiska program. Det här fenomenet genererade namnet på vår uppsats, ”425 burpies” eller ”psykisk ohälsa” på samma sätt som musklernas växelverkande antagonister, den ena utför rörelsen och den andra har en motsatt aktion. Det påminner om vad Berggren (2012) skriver i sin artikel *En gemensam resa eller skilda*. Där talar han om kärnämnenas förändring och innebörd över tid och vilket resulterar i uppdelning av elever på gymnasiet och deras framtida livschanser.

De nya kurs-, och läroplanerna som är gällande från och med höstterminen 2022, där den sammantagna bedömningen ska väga tyngre för hur betygen sätts, kanske kommer att skapa en större balans i betygsättningen och mindre betygspress både på elever och lärare (Skolverket, 2021, 2022, 1a). En större medvetenhet hos lärare om värdet av mellanbetygen, trots rädslan för betygsinflation, kanske skapar en sundare syn även på ämnet Idrott och hälsa. Det kanske genererar fler närvarande och aktivt deltagande elever i ämnet i framtiden. Förhoppningsvis kanske värdet av både de teoretiska och praktiska kunskaperna i ämnet ger eleverna bättre förutsättningar för ett sundare liv både fysiskt och psykiskt för ett längre och hälsosammare liv (Skolverket, 2010).

Resultatet från vår småskaliga studie är svårt att göra överförbart till andra kontexter men vissa insikter i hur det kan se ut i liknande och i andra kontexter har vi tyckt oss kunna tyda. Exempelvis att motivationen på grundskolan och gymnasieskolan kan se annorlunda ut samt att olika skolformer brottas med olika problem. Resultatet har också kunnat jämföras med hur styrdokument från statliga organ och olika skolverksamheter påverkar direkt och indirekt både lärare och elevers handlingar i skolverksamheten.

6.1 Metoddiskussion

Det kan vara värt att betona att vi som redan yrkesverksamma lärare har en förförståelse för skolverksamheten och hur det går till i praxis. Det har samtidigt framhävts som nämnts ovan genom att väl förklara och påvisa hur de olika styrdokumenterna faktiskt påverkar lärares kontinuerliga arbete.

En nackdel som kan lyftas fram och som man kan påverka hur studiens trovärdighet uppfattas är paradoxalt att insynen och det delvisa snöbollsurvalet kan styra resultatets utfall (Denscombe, 2016). Det vill säga att de preliminärt utvalda deltagarna redan delar forskarnas uppfattning och åsikt om det fenomen som studeras. Likaledes hänvisar de till likasinnade

kollegor inom ämnet Idrott och hälsa. Om urvalet hade varit slumpmässigt kanske även resultatet hade blivit annorlunda. Avsatt tid för kandidatuppsatser är oftast forskarnas dilemma och är avgörande för studiens tillkortakommanden det vill säga en brist som man får räkna med i uppsatsskrivande på den här nivån. På samma vis har det ringa antalet deltagare också begränsats till fem vilket motsvarar det minsta angivna storleksordningen för en småskalig studie (Denscombe 2016).

6.2 Framtida studier

För framtida studier inom samma område skulle det därför vara intressant att se om lärares betygsdiskussioner förändras och huruvida det påverkar elevernas frånvaro, närvaro och aktivt deltagande i ämnet Idrott och hälsa.

Det hade också varit intressant att angripa ämnet frånvaro, närvaro och aktivt deltagande i fokusgrupper där både grundskolelärare och gymnasielärare blir intervjuade samtidigt. Dels för att se hur de tycker att de ny införda betygskriterierna påverkar terminsbetyg respektive kursbetyg och om det påverkar elevernas motivation för ett större aktivt deltagande.

6.3 Slutsats

I den här uppsatsen har vi visat att lärare upplevde att betygsmotiverade elever med stark socioekonomisk bakgrund och erfarenhet av föreningsidrott var i högre grad mer aktivt deltagande på Idrott och hälsa lektionerna. De valde oftare teoretiska gymnasieprogram. Elever som var mindre betygsmotiverade upplevdes ha en mindre förankring till idrottande utanför skolan och valde hellre praktiska gymnasieprogram. De hade större frånvarobenägenhet kopplat till psykisk ohälsa och var mindre delaktiga i alla gymnasieämnen.

I studien framkom också att yttre omständigheter och påverkansfaktorer var viktiga för att nå ut till elever med hög frånvaro. Mindre elevgrupper och främst enskilda eller paraktiviteter på lektionerna upplevde lärarna gynnade flest elevers aktiva deltagande. Resultatet visade också på att lärarna talade mest om ytterligheter det vill säga höga respektive låga betyg, mycket motiverade elever eller amotiverade elever med hög frånvaro. Den största skillnaden lärarna upplevde mellan gymnasieelever och grundskolelever var motivationen och det aktiva deltagandet på lektionerna. Lärarna på friskolorna hade oftast mindre fysiska, och materiella resurser och var oftast mer resultatorienterade.

Käll- och litteraturförteckning

Berggren, J. (2012). En gemensam resa eller skilda resor: Talet om kärnämnen i gymnasieskolan 1990–2009. *Utbildning och Demokrati*, 21(2), 39–60.

Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: a practical guide*. Chapter 4, 57-71, Los Angeles: SAGE.

Broady, D. & Lindblad, S. (1999). På återbesök i ramfaktorteorin *Pedagogisk Forskning i Sverige Symposium* Årg.44 (1999) s. 1-4.

Broady, D. (1999). Det svenska hos ramfaktorteorin, *Pedagogisk forskning i Sverige* årg 4 nr 1, Uppsala

Bråkenhielm, G. (2008). *Ingen gympa för mig tack – en undersökning av skälen till att elever inte deltar i ämnet Idrott och hälsa*. Svensk idrottsforskning 2-2008

<https://www.idrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Elever-deltar-inte-idrott-halsa.pdf>

Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M. P., Cardon, G., ... & Willumsen, J. F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451–1462.

<https://bjsm.bmj.com/content/54/24/1451>

Carlsson, C. (7 maj 2019). *Den viktiga inre motivationen – så stödjer du den som idrottsledare*. Centrum för idrottsforskning <https://www.idrottsforskning.se/den-viktiga-inre-motivationen-sa-stodjer-du-den-som-idrottsledare/>

CSN. (9 november, 2022). <https://www.csn.se/om-nagot-hander-eller-andras/ogiltig-franvaropa-gymnasiet--information-om-skolk.html>

Dahlgren, M. (11 oktober 2018). Svårt att få jobb utan gymnasieutbildning. *Komunalarbetaren* <https://ka.se/2018/10/11/svart-fa-jobb-utan-gymnasieutbildning/>

Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (3., rev. och uppdaterade uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Folkhälsomyndigheten. (18 februari, 2016). *Skolprestationer, skolstress och psykisk ohälsa bland tonåringar*, Artnr 16003. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/skolprestationer-skolstress-och-psykisk-ohalsa-bland-tonaringar/>

Folkhälsomyndigheten. (15 januari 2019). *De flesta skolelever rör sig för lite.*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2019/januari/de-flesta-skolelever-ror-sig-for-lite/>

Försäkringskassan (24 oktober 2022).

<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/barnbidrag-och-flerbarnstillagg#:~:text=Om%20barnet%20%C3%A4r%20f%C3%B6tt%20den,ni%20anm%C3%A4la%20det%20till%20F%C3%B6rs%C3%A4kringskassan.>

Gymnasieguiden (30 september 2019). *Kraven för gymnasieexamen.*

<https://www.gymnasieguiden.se/informeras/vad-kraevs-foer-att-uppna-gymnasieexamen>

Gymnasium.se. (26 mars 2017).

<https://www.gymnasium.se/Sections/faq/FAQQAA.aspx?questionid=18988&subjectid=>

Lindwall, M., Stenling, A. & Weman-Josefsson, K. (red.) (2019). *Motivation inom träning, hälsa och idrott: ett självbestämmande perspektiv.* (upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.

Martins, J., Marques, A., Gouveia, É. R., Carvalho, F., Sarmiento, H., & Valeiro, M. G. (2022). Participation in Physical Education Classes and Health-Related Behaviours among Adolescents from 67 Countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 955. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph19020955>

Patriksson, G. (2002). Ämnet Idrott och hälsa i gymnasieskolan, Elev- och lärarperspektiv. *Svensk idrottsforskning Nr 3 – 2002* <https://www.idrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Idrott-halsa-gymnasieskolan.pdf>

Pihlblad, J. (10 maj 2017). *De inaktiva – om unga som rör sig minst.* Centrum för Idrottsforskning. <https://www.idrottsforskning.se/unga-ror-sig-for-lite-visar-unik-studie/>

Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American psychologist*, 55 (1), 68–78.

Skolverket (2005). *Idrott och hälsa.* (Ämnesrapport till Rapport 2005:253).

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a6555cb/1553958621%09975/pdf1440.pdf>

Skolverket. (SKOLFS 2010:261) Utgivare. Regeringen

<https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i->

[gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne/svid12_5dfee44715d35a5cdfa92a3/-996270488/subject/IDR/4/pdf](https://www.gymnasieskolan.se/gymnasieprogrammen/amne/svid12_5dfee44715d35a5cdfa92a3/-996270488/subject/IDR/4/pdf)

Skolverket. (2011). *Gymnasiegemensamma ämnen gymnasieskola 2011*.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65761f/1553960756863/pdf2583.pdf>

Skolverket. (2021). *Skolverket jämför kursplanerna – Idrott och hälsa Lgr22- Lgr11*.
https://www.skolverket.se/download/18.6801312f17bea3d8bfe7e/1631798526409/J%C3%A4mf%C3%B6relsedok_Idrott%20och%20halsa_final.pdf

Skolverket (17 februari 2022, 1a). *Ändringar i hur betyg ska sättas och nya allmänna råd*.
<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/aktuella-forandringar-pa-gymnasial-niva/andringar-i-hur-betyg-ska-sattas-och-nya-allmanna-rad>

Skolverket. (29 juli 2022, 1b). *Skolplikt och rätt till utbildning*.
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolplikt-och-ratt-till-utbildning#:~:text=Barn%20som%20%C3%A4r%20bosatta%20i,skolplikt%20och%20r%C3%A4tten%20till%20utbildning>.

Skolverket. (15 november 2022, 1c). *Frånvaro i skolan*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/franvaro-i-skolan>

Skolverket. (27 september 2022, 1d) *Examen och slutbetyg inom Komvux på gymnasial nivå*.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/anordna-och-administrera-utbildning/administrera-utbildning/examen-och-slutbetyg-inom-komvux-pa-gymnasial-niva>

Vetenskapsrådet. (12 juni 2017). file:///C:/Users/carblo3/Downloads/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Åström, P. (2013). *Included yet excluded? conditions for inclusive teaching in physical education and health*. (Diss. Umeå universitet, Umeå). <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A642569&dsid=1981>

Åström, P. (2017). *Idrott och hälsas styvbarn. De aktiva och De inaktiva, 91*.
<https://centrumforidrottsforskning.se/sites/default/files/2021-06/Idrott-och-halsas-styvbarn.pdf>

Bilaga 1 Missivbrev

Hur uppfattar du elevers frånvaro respektive närvaro samt aktiva deltagande på Idrott och hälsa lektionerna

Vi är två studenter som studerar Idrott & Hälsa, 120 hp vid GIH i Stockholm. I utbildningen ingår att skriva ett examensarbete i ämnet Idrott och hälsa.

För vår framtida yrkesroll har vi intresserat oss för att ta upp aspekter på elevers frånvaro respektive närvaro och hur den uppfattas av Idrott och hälsa lärare på gymnasiet.

Vi skulle därför uppskatta din medverkan i vår kvalitativa studie genom att delta i vår semistrukturerade intervju på 18 frågor om hur du upplever elevers frånvaro respektive närvaro på Idrott och hälsa lektionerna. Intervjun beräknas ta ca 30 – 45 minuter. Syftet är att få en bredare inblick om vad som kan påverka att elever är frånvarande respektive närvarande och hur de deltar i aktiviteter på lektionerna när de är där samt med vilka möjliga medel deltagandet kan gynnas.

Ditt deltagande är helt frivilligt och anonymt och du kan dra dig ur studien när helst du vill. Vi kommer också att presentera studien på ett sådant sätt att man inte kan härleda resultatet varken till dig, eleverna, skolan eller till kommunen där du arbetar. Därför har vi också valt att göra studien bland flera gymnasieskolor för att få en större perspektiv på olika scenarion. Intervjuerna kommer att spelas in med mobiltelefoner och kommer sedan att transkriberas och analyseras. När studien är klar kommer materialet att tas bort.

Vi tackar på förhand för din medverkan.

Arman Popal & Carina Blombäck

Mitt samtycke signeras härmed (Namn & Efternamn):

Bilaga 2 Intervjuguide

Vårt syfte är att undersöka ur ett lärarperspektiv, på vilka sätt gymnasielärare uppfattar att elever inte deltar i Idrott och hälsa. Vi har formulerat följande tre forskningsfrågor:

- 1) Hur uppfattar lärare att elever varför elever (väljer) att delta eller inte delta i Idrott och hälsa?
- 2) Hur uppfattar lärare skillnader mellan kön i deltagandet i Idrott och hälsa på?
- 3) Hur uppfattar lärarna att de kan påverka elevernas deltagande?

Inledande frågor:

1. Hur länge har du arbetat som (legitimerad) lärare i ämnet Idrott och hälsa?
2. Har du varit verksam som lärare i Idrott och hälsa under någon annan typ av skolverksamhet?
3. Hur många klasser har du i Idrott och hälsa, i nuläget?
4. Vilka program har du i dina klasser?
5. Hur upplever du elevdeltagandet i dina klasser på Idrott och hälsa lektionerna?
6. Är det stor skillnad mellan de olika klasserna?
7. Vad tror du att det beror på?
8. Påverkar lektionernas placering på schemat hur stor eller liten närvaro det är på lektionerna?
9. Vilka Idrott och hälsa aktiviteter upplever Du engagerar flest elever?
10. Finns det några idrotts och hälsoaktiviteter där elevnärvaron/elevengagemanget är större eller mindre?
11. Enligt dig av vilka olika möjliga anledningar vill elever inte delta i Idrott & Hälsa?

Skillnad mellan kön, etnicitet och ålder

12. Upplever du att det finns någon skillnad mellan kön?
13. Upplever du att det finns etniska skillnader som påverkar deltagandet på Idrott och hälsa lektionerna?
14. (Om du har arbetat på grundskolan? Anser du att närvaroproblematiken är annorlunda på gymnasiet mot grundskolan?
15. Om det är så vilka skillnader upplever du vara de största?

Främjande & påverkansmöjligheter för närvaro:

16. Hur uppfattar du Dina möjligheter som lärare att kunna påverka elevernas deltagande?
17. Hur påverkar skolans resurser möjligheter till att fånga upp elever eller nå ut till dem som inte deltar på lektionerna?

Bilaga 3 Litteratursökning

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka, ur ett lärarperspektiv, på vilka sätt gymnasielärare uppfattar att elevers frånvaro, närvaro och respektive deltagande i Idrott och hälsa. Vi har formulerat följande tre forskningsfrågor:

- 1) Hur uppfattar lärare att elevers bakgrund påverkar elevers frånvaro, närvaro och deltagande i Idrott och hälsa?
- 2) Hur uppfattar lärare att elevers motivation spelar roll för frånvaro, närvaro och aktivt deltagande i ämnet?
- 3) Hur uppfattar lärare att yttre omständigheter påverkar elevers frånvaro, närvaro och aktivt deltagande?

Sökord

Ämnesord	Ämnesord och synonymer engelska
Idrott och hälsa	Physical education (PE)
Frånvaro	Absence
Närvaro	Attendance
Aktivt deltagande	Active participation or Physical involvement
Motivationsteori	Self-determination theory
Ramfaktorteori	Frame factor theoretical model
Tematisk innehållsanalys	Thematic or Content analysis

Databaser och källor

Databaser och andra källor
CSN
Försäkringskassan
GIH:s bibliotekskatalog
Google Scholar
Libris
Skolverket